

ÁRUHÁZI TOLVAJOK.

I.

Este félkilencz. — Bemutató az Antoine színházban.

Fogat fogat után gördül a színház keskeny kapujához, a kiszállók arcza premier-lázban ég, mely a párisi közönséget minden más színházlátogatótól megkülönbözteti. Mintha a sikernek, a mit Brieux arat ma este, vagy ha kifütyülik, bukásának fele a publikumot illetné: olyan eleven, türelmetlen a nyolcz-százfejeű kritikus.

Brieux mostani darabját különben olyan hír előzi meg, hogy nagyobb port fog felverni, mint a *Bölcső* meg az *Avariés* együttvéve.

No, az első felvonás nem úgy indul. Szokása szerint megint elnyújtotta az expozíciót. Kissé unalmas, de nagyon előkelő estély Desvignyéknél, a köztársaság leggazdagabb marquisjánál. A kitűnő társaság meglehetősen unott képpel próbálja elütni az időt a ragyogó palotában. (Ennek a halálos unalomnak a festése egyszerűen mesteri Briouxnél.) Sokat ásítunk s mikor a függöny legördül, csak arra emlékszünk, hogy a kis comtessenek gyönyörű crêpe de Chine ruhája volt, nagyon mutatós volt még Morange úrnak, a Faubourg regényírójának frakkja. Láttunk azonkívül egy siket, de jól konzervált bárónét, egy monoklis sportférfiút (legjobb lovai vannak Saint-Clouban), egy nagykövetet nejével, két három suhogóruhájú grófnét, egy reszkető akadémiust, a kik mind közömbösen beszélgettek egymással. Sőt ha jól figyeltünk, valami szerelmi bonyodalom is kezdődött a ház asszonya és Morange úr közt.

Ez még nem sok. De várjunk. A clou-t úgyis a második felvonásra jelezték. Nem is marad el. Brieux lefőzte azt a kollegáját, a ki tavaly a parlamentet vitte a színpadra. Ő új darabjában a *Magasin du Printemps*-ot hozza elének. A szín-

igazgató francia ízléssel és leleménnyel mutatja be egész valóságában a pazar áruházat, ötezer villamosláng vakító fényében, szabadon heverő drága portékáival s a köztük hömpölygő közönséggel, melyet vásárlókedv, kíváncsiság, megszokás vagy épen a — lopás vágya csalt ide. Nini, kit látunk? Az első felvonásból ösmert Morange úr ez, a kedvelt regényíró. Egy csinos elárusító-lánnyal beszél s közben a kis hamis zsebrevág egy apró sèvres-i vázát. Milyen tréfás kedve van!

De jönnek többi ösmerőseink! A nagyothalló báróné a csipkéket nézi s — hihetünk-e szemünknek? — míg az alamuszi segéd a másik oldalon babrál, egy tuczat zsebkendőt dug öblös reticule-jébe. Pár lépéssel tovább ugyanez ismétlődik meg a szórakozott nagykövetével. Ő excellenciája kifogástalan mozdulattal emelint el egy halom czipó-gombolót; az áruház személyzete világért sem venné észre. Alig ocsúdunk fel az ámulatból, midőn zavaros kiáltások hangzanak. A látogatók csoportba verődnek, a közepen egy bájos teremtés vonaglik kétségbeesetten.

— Lopott, lopott! Visszhangzik a csarnok. Ott áll egész testében reszketve az első felvonás kis grófkisasszonya. Most nem crépe-ruha van rajta, hanem remekül szabott esőköpenyeg, annak minden zsebe fülbevalótól, zsebkéstől, dugóhúzótól duzzad. Megsemmisülve rakogatja ki a rendőrfelügyelő asztalára s nem tud egyebet ismételni.

— Otthon még több van! Nézzék meg a fehérneműs szekrényem alsó fiókját, telidesteli van efélével.

A függöny elszörnyűködve gördül le s a közönség ötször-hatszor hívja Brioux urat.

Az utolsó felvonás hol is játszanék, ha nem a törvényszéken. Maître Lebois óriási védőbeszédet vág ki. Ilyen dialektikával a *Vörös talár*-ban sem beszélnek. Hogy Blanche kisasszony nem normális: az napnál világosabb. Megerősítette az orvosi szakértők egybehangzó véleménye. A szerencsétlen gyermek monomanikus, helyesebben: nem bírt ellenállani egy kényszerképzetnek. Szóval általános zavar van az agy működésében, a mely időnként, kivált fiziológikus behatások összetalálkozása folytán tolvajlásra készíti.

— Blanche kisasszony ártatlan! Kiált a védő megigazítva fején a félrecsúszott sapkát. Ártatlanabb a napfénynél, mely belopózik az áruház üvegkupoláján, ártatlanabb az özikénél, mely a Magasin télikertjében szökel fel és alá. Feltehetik-e önök, hogy eltökélt szándékkal, bűnös akarattal tolvajútra indul

ez az úrileány, kinek elődei századok óta Franciaország leg-tiszteltebb, legvagyonosabb nagyurai? Vagyonosak! Hiszen e vallásosan nevelt, jótékony hölgynek módjában volt mindennap ezer frank árát összevásárolni, szalonja egyetlen zugában száz-annyi ára csecsebecse van együtt, a mennyit azon a délután a Magasinból elhozott.

Nem, mademoiselle nem bűnös. Fel kell őt menteniök, a mint-hogy bírói érzésük már is felmentette. De sajnós, nem mindenki oly ártatlan. Avagy nem hibás-e a panaszos, az a nagy áruház, mely nyolcz-tized magával a XX. századbeli Paris legveszedelmesebb intézménye? Önök ismerik ezeket a kábító ügyességgel szervezett üzleteket, melyek minden szerrel azon dolgoznak, hogy a közönség alacsonyabb ösztöneit izgassák fel, az asszonyok hiúságát, kaczérságát, kapzsiságát növezzék nagyra. Az ezrivel elébe dobott portékát mindenki megnézheti, kezébe veheti. S ha egyszer felvette az a szegény hiu asszony vagy az a még szegényebb hisztérikus leány, be' nehéz letenni megint. Ki gátolja benne? Az áruház ugyan nem. Vagy csak a legritkább esetben. Még az kellene, hogy szigorú ellenőrzést fejtsenek ki! Oda volna az üzlet előkelő hírneve !

A nagy áruház nyíltan alig védekezik a tolvajok ellen. Az árukat nem zárják fiókba, szekrénybe. Mennél szabadabban: ez a jelszó. Hogy ez micsoda kísértést jelent teméntelen gyenge nőre nézve: az csak jó az áruháznak. Ha egyik-másik bűnre csábul, ha az asztalokról miegymás elkallódik: ki törődnek a réven elveszett hulladékkal, csak a vám ontsa a nyereséget!

Igenis, ezekért a kísértésbe vitt, meghurczolt szegény lelkekért, megmarczangolt beteg teremtésekért én felelősségre vonom a Magasin panaszos igazgatóját. Mademoiselle ártatlan, beteg leány, ha el kell ítélni valakit, akkor az a kolosszus az, mely terjeszkedésével rombadönt tízezer önálló existenciát, kísértésbe viszi, elgázolja tízezer nő becsületét.

II.

Hogy Lebois úr ezt a védőbeszédet nem mondta el, sőt az Antoine-színház elő sem adta e darabot, melyet különben Brieux úr meg sem írt még: azt jól tudják, tisztelt olvasóim, kik nálamnál éberebb figyelemmel kísérik a Journalt és Gauloist.

Nem határoz. Nagy és jelentékeny alkotásoknak forrásait kikutatni nagyon tudományos feladat lehet. De érdekesnek van

oly érdekes a mienk, midőn megkíséreltük *forrásából* konstruálni meg a csak ezután készülő mesterművek

Menjünk csak el e *forrás* eredetéig! Dubuisson úr áll ott, Brieux orvosi tanácsadója. Tekintélyes férfiú. A Szent Anna-azilum igazgatója és a szajnai tribunal törvényszéki orvosa. A doktor úr nagyszorgalmú tudós, jó szeme van s még annál is jobb nyelve. Megfigyeléseit kitűnően tudja előadni.

Ez az ideg orvos ép úgy hozzátartozik a modern drámaíró rekvizitumához, mint Taine szerint maga az idegesség. Dubuisson úr látja el szakszerű tanácsokkal Brieuxt, viszont ez elmés, bár kissé kopott sententiákat ad neki cserébe, miket az ideg orvos szenzációs könyve élére állít.

»A bűn is nyomorúság.« Idézi Brieuxból Dubuisson, de a bűn, melyet vizsgál, nem holmi nyomorult földönfutók bűne. Jellemét inkább az adja meg, hogy jó családból való nők esnek belé. Lopnak olyanok, kiket sem szükség, sem öröklött hajlam nem vinne rá, lopnak csupán azért, mert beléjük búvik — a magazinítisz ördöge. Ezzel a csudás kábító nedvvel, mely az agyra száll és borzasztó dolgokat művel rajta, a magazinítisszel foglalkozik a Dubuisson könyve.

Esetei igen különfélék. Az egyik nő lop mindjárt az első alkalommal, a mint a Magasinbe lépett, a másikon csak hónapok múlva lehet észrevenni a méreg gyilkos hatását. Vannak köztük paralitikus, elmebeteg nők, másrészüik abszinttól nem tudja a cselekvését mérlegelni. Találunk elmés, sőt szellemes asszonyokat, a kik a felháborodás őszintének tetsző hangján utasítanak vissza a vádat, hogy ők ruhát, tollat vagy kalapot lopnak az áruházban. Egyik leleményes kifogásokban, a másik mikor tetten érik, egyszerűen azzal védekeznek, hogy csak azért vitte el a csecsebecsét, mert nem volt pénze s tudta, hogy a nélkül nem adják oda neki. Másnap biztosan megküldte volna az árát.

Az esetek zömében azonban a magazinítisz áldozatai szinte megnyugvást éreznek, mikor a rendőrség rájuk teszi kezét. Nagy bőbeszédűséggel tárják fel viselt dolgukat, előadják halomragyújtott prédájukat.

Mi e rejtély nyitja? Régebben kleptomániáról beszéltek ily esetben. Laségue tanár (1880), a ki először foglalkozott természettudományi alapon ezzel a büntetőjogi problémával, volt az első, a ki nyíltan ki merte mondani, hogy a kleptománia: babona, a melylyel könnyen hívő embereket akarnak becsapni. »Nincs annak szolid alapja, úgymond. Úgy ki fog menni a

divatból, mint a pürománia. Én legalább évek óta várom, de hiába várom azt az embert, a kit hirtelen megszáll a lopási örület.« Ennél a gúnyos ízű megjegyzésnél értékesebb Lasèguenек további elemzése:

— Két elem találkozik az áruházi lopásokban. Az ellopott tárgyak vonzása: ez a tárgyi elem. A tolvaj szellemi és erkölcsi állapota: ez az alanyi elem. Ha csak az egyiket vagy a másikat nézzük: okvetetlenül bakot lövünk. Itt-ott meglehet, kivételesen az az eset fordul elő, hogy a környezet közömbös, az ellopott tárgyakban rejlő vonzás jelentéktelen, a lopás alapja egyedül az egyéni hajlam. A legtöbbször azonban szükséges a kedvező alkalom, hogy a hajlam felébredjen és érvényre jusson.

Két kézzel kap ez okoskodás után a mi szerzőnk, Dubuisson. Mindjárt még jobban egyszerűsít. Az eféle lopásokhoz két tényező kell: áruház és asszony. Az áruház a legpompásabb alkalom. Berendezése, szervezete olyan, hogy vonzza, csábítja, kísértésbe viszi az embert, hát még ha — asszony. Szóval csak alany kell s a lopás meglesz.¹

Nos, az *alany* nem várat soká magára. Az áruházi tolvaj - nők két csoportra oszlanak. Az egyikbe rosszul nevelt, gyanús moralitású, tetszeni vágyó nők tartoznak, kik a közönséges élet kísértéseinek rendesen ellen tudnak állani, de az áruházakkal szemben védtelenek.

A másikba — és ez az érdekesebb csoport — azokat sorozza, kiknek lopása érthetetlen a körülményekkel való összefüggés alapján. Őrültek ezek? Ilyen is van. Dubuisson 120 esetéből 33 agybajos. Már ebből a számból látszik, hogy őt vizsgálódása egészen másfelé vezeti, mint Lasèguet, a ki inkább a tökéletes örülteket és a tökéletes gazembereket fürkészte. Dubuisson tovább megy, kutatását kiterjeszti azokra, a kik inkább eszesek, mint bolondok.

Itt hát végkép búcsúznunk kell tőle, mint orvostól, egészen beburkolódik a kriminalista köntösébe. A búcsúnál hát próbáljunk tisztába jönni kutatásainak értékével. Gondos megfigyelés, aprólékos adatok összeszerkesztése, pontosan vezetett jegyzőkönyv: mind elismerésre méltó. Sajnos, a modern büntetőjogász mégis csak mérsékelt lelkesedéssel hajlandó fogadni e jeles orvosi dokumentumokat a 90 es évek keserű tapasztalatai után.

¹ V. ö. *Lacassagne* lyoni egyetemi tanár előadásával: „Les vols à l'étalage et dans les grands magasins.” A IV. nemzetközi kriminológusok kongresszuson. (Genf, 1896.)

Mert a Dubuisson-féle kutatások egyoldalúsága is azon sarkallik, a min a többi: hogy egyebet nem nyerünk belőlük, mint maguknak a bűnösöknek közlését. Ez pedig magában talán még sem elég biztosíték arra nézve, hogy csakugyan érzékszervek megtámadásával, elváltozásával állunk szemben. M. J. *Flynt*, a híres amerikai kriminológus, ki a »csavargókkal együtt csavarogva« (Tramping with tramps: munkájának címe) tanulmányozta a bűnösök lelkivilágát s tapasztalatait szenzációs kötetben adta ki tavaly, szintén ez alapon jut arra a következtetésre, hogy az igazság kiderítése — a vádlottak abnormitását illetően — addig nem lehetséges, a míg olyan eszközöket nem találunk ki, melyekkel a vádlott kihallgatásától függetlenül meg lehet állapítani a szervi elváltozásokat.

Mert ez a Dubuisson-féle módszer, mihelyst egyébnek tekintjük jegyzőkönyvi adatoknál, mihelyst komoly arczczal büntetőjogi következtetéseket von le belőle: csak gúnyja lehet a józan, tudományos eljárásnak.

Nem illik-e Dubuissonra szórul-szóra a *Flynt* leírása a tudós kriminológusról, a ki enni ad a bűnösnek, vagy valamit az orra ele dug: szagolja meg, vagy pedig megszúrja egy tűvel. Azután a mit mond: mint tudományos bizonyítékot stenografice feljegyzi. De honnan tudják, hogy azzal, a mit mond, nincs-e bizonyos célja? Meglehet, hogy elfajultnak vagy abnormisnek akar látszani, vagy uram bocsá', ha ilyet még sem mernék feltenni, hát egyszerűen kedve telik benne, hogy vallatóját bolonddá tegye s mond valamit, a mi épen eszébe jut.

Habozunk-e sokáig, melyiknek adjunk igazat: a bőbeszédű Dubuissonnak, avagy a körmönfont *Flynt*nek?

A laza alapon, melyet épített magának, nem csoda, hogy tétovázó, ingatag a torony is, a honnan Dubuisson úr nagy önelégültséggel néz végig a kriminálpolitika hegyein-völgyein keresztül. Egyik pozitív javaslata az volna: fizetessék meg az áruházi tolvajjal a jószág árát, azután vigye el békében. Adta kalmárja, még jól járt, szép szerével adott túl a portékáján!

Más helyt meg úgy véli, hogy a neurasztát első alkalommal nem kell elítélni, időt kell neki adni, hogy próbára tehesse ellenálló erejét. De ha visszaesik, akkor el lehet ítélni. A feltételes elítélés eszméje nagyon szép és nem egészen új. Csak épen a Dubuisson úr rendszerében fest nagyon rikítóan. Mert az a vádlott: vagy beteg, vagy nem az. Ha beteg, kórházba vele! Semmi esetre sem helyes elbánás az, ha egyelőre semmit sem

teszünk vele, hanem csak a mikor visszaesés alapján kétségbevonhatatlan bizonyítékot szerzünk betegségéről: akkor alkalmazzuk vele szemben a büntető következmények teljes szigorúságát.

Legjobb ötlete azonban mégis az, hogy a hatóságok egyszerűen — sztrájkoljanak. Az áruház nem őrzi az eladásra szánt holmit zár alatt és csak akkor kiált rendőrért, mikor a lopás bekövetkezett? Nos, hát a rendőr meg ne mozduljon. A bíró el ne ítéljen egy áruházi tolvajt sem.

Mivel pedig e merész konklúziót illenék valamelyes jogi alapokra fektetni: Dubuisson ezzel is szolgál. A doktor úr ért a dogmához és gyökeres újításait régi doktrínákba igyekszik pólyálni. A bűncselekvény létfeltétele, hogy jogellenes legyen. A jogrend azonban kivételesen, magasabb célok érdekében *felfüggeszti a jogellenességét* oly cselekményeknek, melyek szabály szerint bűncselekmények volnának. Gondoljunk csak az önvédelemre. Szintilyen kivételt statuál a sértett beleegyezése is, feltéve, hogy a jogrend értelmében a sértett jogosítva van a kérdéses java felett rendelkezni. Ha én beleegyezem, hogy az ajtót rámszárják, akkor személyes szabadságom megsértéséről nem panaszkodhatom.

Ez tiszta sor. De most egy új szemet csempész be Dubuisson úr az okoskodás lánczába. Legyünk résen! Szerinte az áruháztulajdonos azáltal, hogy az árukat szigorú őrzés nélkül úgyszólván a közönség elé dobja, mintegy hallgatagon beleegyezett azoknak megdézsmálásába. Számolt vele, hogy bizonyos perczentet el fognak lopni.

Hohó, ez ám még nem beleegyezés; abból, hogy érdekeit feltűnő résenállás nélkül jobban véli megvédeni, még semmi szín alatt nem következik, hogy tulajdonát feladja. Hogy ez a büntetőjogban mennyire tarthatatlan eredményre vezetne, kitűnik abból, hogy a mezőgazdasági tulajdon is egészen egy kalap alá esnék a Dubuisson-féle áruházakkal. Hiszen a termények nagy-része (gabona, tengeri, széna stb.) szanaszét van a mezőn. Csősz alig vigyáz rá. Dubuisson szerint ez már biztos jele, hogy a gazda beleegyezett az esetleges lopásba. Holott tökéletes felügyelet hiányában beéri azzal a biztosítékkal, melyet a törvény nyújt abban, hogy a kiderült bűncselekvény elkövetőjére kérelhetetlenül lecsap.

Az áruházak tolvajainál igenis számba kell venni az enyhítő körülményeket, de a büntetőjog gerendázatát a kedvükért megbontani még sem volna célirányos.

Balkányi Kálmán.